

H. G. Wells

L'ILLA DEL DOCTOR MOREAU

Traducció i introducció d'Albert Pijuan

 Angle Editorial

H. G. Wells

L'ILLA DEL DOCTOR MOREAU

Traducció i introducció d'Albert Pijuan

 Angle Editorial

Herbert George Wells

(1866-1946) Se'l considera el pare de la ciència ficció. Entre les seves novel·les més destacades hi ha *La màquina del temps* (1895), *L'illa del doctor Moreau* (1896), *L'home invisible* (1897) i *La guerra dels mons* (1898), que li van proporcionar un èxit immediat i un reconeixement perdurable. Va ser nominat quatre vegades al premi Nobel de literatura.

Albert Pijuan

(Calafell 1985) Escriptor, dramaturg i traductor. Ha publicat la novel·la *El franc tirador*, l'inclassicable *Ramon Llull. Ara i aquí*, el llibre de relats *Seguiràs el ritme del fantasma jamaicà* i *Tsunami* (Premi Ciutat de Tarragona de novel·la 2020). Ha publicat i estrenat una quinzena de peces teatrals. Ha traduït autors com Evelyn Waugh, Dalton Trumbo o Robert W. Chambers.

L'illa del doctor Moreau és una de les novel·les més pertorbadores que mai s'hagin escrit. Tal com va escriure Margaret Atwood: «Quan l'has llegit, difícilment pots oblidar-la». Jorge Luis Borges, parlant de les primeres obres de Wells, va dir-ne: «És un mirall que revela la idiosincràcia del lector i és també un mapa del món».

A l'oceà Pacífic un vaixell s'enfonsa i un dels naufrags, Edward Prendick, és rescatat per un petit mercant que està transportant una càrrega d'animals vius —gossos, conills, una llama, una puma— fins a una illa encara sense nom. Per atzar Prendick és desembarcat també a l'illa, i allà anirà descobrint amb horror els experiments inimaginables que el doctor Moreau està practicant amb animals.

Wells no va ser un mer pioner de la ciència ficció, sinó un visionari amb una escriptura enormement eficaç que interpel·la el lector sobre el paper de la ciència i sobre els límits ètics en l'alteració de la natura.

Quan es compleixen 125 anys de la publicació, el debat transhumanístic torna aquest clàssic a l'actualitat.

Traducció i introducció d'Albert Pijuan

L'ILLA DEL DOCTOR MOREAU

EL FAR
43

Amb el suport del Departament de Cultura

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

© 2021 Albert Pijuan, per la traducció i introducció

Les imatges de portada provenen dels dibuixos
de Charles Le Brun (1619-1690) per al seu
Traité du Rapport de la Figure Humaine avec celle des Animaux.

© 9 Grup Editorial, per l'edició

Angle Editorial

c. Mallorca, 314, 1r 2a B

08037 Barcelona

T. 93 363 08 23

www.angleeditorial.com

angle@angleeditorial.com

Primera edició: gener de 2021

ISBN: 978-84-18197-60-4

Producció de l'ePub: booqlab

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

H. G. Wells

L'ILLA DEL DOCTOR MOREAU

Traducció i introducció d'Albert Pijuan

 Angle Editorial

Taula

Monkey Gone to Heaven

L'ILLA DEL DOCTOR MOREAU

Preàmbul

I. Al bot del *Lady Vain*

II. L'home que no anava enlloc

III. La cara estranya

IV. A la regala de la goleta

V. El desembarcament a l'illa

VI. Els horribles homes de la barca

VII. La porta tancada

VIII. Els esgarips de la puma

IX. La cosa del bosc

X. Els crits de l'home

XI. La cacera de l'home

XII. Els recitadors de la llei

XIII. Un parlament

XIV. L'explicació del doctor Moreau

XV. Sobre les persones bèstia

XVI. Com les persones bèstia van tastar la sang

XVII. Una catàstrofe

XVIII. Trobem Moreau

XIX. La «nit de festa» de Montgomery

XX. Tot sol amb les persones bèstia

XXI. La regressió de les persones bèstia

XXII. L'home sol

Monkey Gone to Heaven

H. G. Wells era amic de Joseph Conrad fins que aquest va començar a publicar *El cor de les tenebres* per capítols l'any 1899. Wells ja duia penjada la medalla de polemista, per les seves invectives socialistes, per ser predicador i practicant de l'amor lliure en l'Anglaterra victoriana, pels seus constants cos a cos en la premsa per qüestions extraliteràries. Aquesta vegada, però, la controvèrsia era nova: Wells acusava Conrad d'haver-li plagiat *L'illa del doctor Moreau* (1896). Per l'estructura del viatge del protagonista; pel mecanisme narratiu, el testimoni de l'únic supervivent d'una orgia de mort i bogeria; pel personatge de Kurtz, embriac de si mateix, habitant la selvàtica regió de les foscors de la ment, massa semblant al seu misteriós científic, que també s'autoproclama déu d'una població assilvestrada, i per l'objectiu que havia posat en el seu punt de mira, que era el caràcter dels imperis de finals del segle XIX.

La familiaritat d'aquestes dues obres, per al lector actual, queda segellada per un fet que alguns poden interpretar com a coincidència però que d'altres hi trobem necessitat: Marlon Brando, en la seva versió més decadentista, va interpretar tant el paper de Kurtz a *Apocalypse Now* (1979) com el de Moreau a l'adaptació cinematogràfica de 1996. Totes dues pel·lícules, a més, van patir produccions nefastes i van esguerrar la salut o la carrera de molts dels implicats. D'aquests rodatges maleïts en donen fe dos documentals esplèndids: *Heart of Darkness: A Filmmaker's Apocalypse* (1991) i *Lost Soul: The Doomed Journey of Richard Stanley's Island of Dr. Moreau* (2016), que ens venen a dir que de l'intent de fer materials aquestes dues bogeries no se'n pot sortir indemne.

L'ombra de Moreau, però, s'estén molt més enllà de Conrad. Els homenatges, les picades d'ullet, les versions i les interlocucions són molt abundants al llarg de tot el segle XX. Tenim les referències més evidents,

com *La invención de Morel*, d'Adolfo Bioy Casares, o *El senyor de les mosques*, de William Golding, o les més obliqües, com *La rebel·lió dels animals*, de George Orwell; *Pigmalió*, de George Bernard Shaw; *Un món feliç*, d'Aldous Huxley (on hi apareix fins i tot un doctor Wells), o *La pell freda*, d'Albert Sánchez Piñol. Tenim descendents directes, com *Cor de gos* de Mikhaïl Bulgàkov o *Le Docteur Lerne, sous-dieu* de Maurice Renard. Tenim paròdies, com *The Island of Professor Menu* de James Frank Sullivan, i *remakes*, com *Moreau's Other Island* de Brian Aldiss. A tot això caldria sumar-li les adaptacions cinematogràfiques que se n'han fet, tot i que si només ens fixéssim en aquestes pensariem que la novel·la és un autèntic nyap: l'única salvable és *Island of Lost Souls* (1932), i això que Wells la va denigrar públicament, sobretot per la interpretació de Moreau que va fer Charles Laughton. I és que la clau de l'obra és en els matisos que es mostrin de Moreau. *Mor-eau*. Se suposa que Wells pren el nom d'un científic extravagant que es deia Pierre Louis Moreau, però és inevitable pensar en 'mort' i 'aigua'. Ell és el científic boig, el demiürg, el superhome, però a la vegada és el geni incomprès, el que vol anar un pas més enllà del seu temps, l'integrista del progrés científic, l'home ferit perquè el seu entorn l'ha traït, és aquell que vol tornar davant la comunitat que el va desterrar per refregar-los la seva victòria a la cara. És en el joc d'equilibris entre crueltat, grandesa i feblesa que es debat l'ànima del personatge, on rau part de la riquesa interpretativa de l'obra.

Versions cinematogràfiques a part, la reputació literària que ha anat guanyant la novel·la amb el pas dels anys no ens hauria de fer creure que al seu moment fos rebuda amb calidesa i lloances. La publicació de *L'illa del doctor Moreau* va suposar un moment de crisi creativa en la carrera altrament prolífica de Wells. La novel·la va ser atacada sobretot per motius morals, que solen anar associats a consideracions estomacals: repulsiva, fastigosa, vomitiva... L'autor ha escrit aquesta novel·la impulsat pels sentiments més baixos i menyspreables, va dir *The Guardian*. Val a dir que Wells no va trigar gaire a refer-se'n, i durant el següent any i mig publicaria *L'home invisible* i *La guerra dels mons*, per concloure, d'aquesta manera, el seu cicle més celebrat, el de les *scientific romances*. Aquesta era la lleixa on es posaven les

seves novel·les, perquè recordem que el terme «ciència-ficció» no comença a circular fins a finals dels 1920 i principalment als Estats Units. *Scientific romance* era allò que s'havia inventat Jules Verne, novel·les d'evasió amb aventures i unes notes d'especulació tecnològica. Però el pioner no va donar la benvinguda a Wells a la seva comarca, considerava que les pretensions científiques de l'anglès amagaven en realitat unes pulsions massa fantasioses; «Il invente!», diu Borges que clamava esgarrifat Verne quan llegia Wells.

Així doncs, a *L'illa del doctor Moreau* se li poden fer molts retrets, menys que no hagi estat territori fèrtil. En aquesta novel·la, sobre la base del *scientific romance*, Wells fa d'embut d'un doll remarcable de tradicions, referents i arquetips. Segons la seva lògica, alguns dels autors convocats, si haguessin estat vius, ben bé li haurien pogut llançar el guant de l'acusació de plagi. Que no hauria pogut posar el crit al cel Mary Shelley davant l'apropiació del seu Víctor Frankenstein en versió animalista? O Daniel Defoe, per haver-se apropiat de l'argument del naufrag que segueix l'impuls civilitzador en una illa deserta? Naturalment, aquestes acusacions tenen tan poc sentit com els retrets públics que li va fer a Conrad. Els al·ludits per Wells es remunten uns quants segles enrere, fet que els priva del dret a rèplica. A *L'illa del doctor Moreau* s'hi convoca l'Antic Testament, amb un *Gènesi* que intercanvia fang i costelles per vivisecció. Hi desfilen els grecs, i és que la menció a Comus no és aleatòria. Comus és una referència a John Milton, que ens diu que el déu del descordament i la nocturnitat és fill de Bacus i Circe. I qui és Circe? Una bruixa que viu reclosa a l'illa d'Eea, on Odisseu fa cap. La bruixa el convenç perquè s'hi estigui un any junt amb les seves creacions, que són ni més ni menys que unes bèsties barreja d'humans i d'animals (*in fraganti*, Wells!). La cronologia de *L'illa del doctor Moreau* sovint ha estat criticada: quina necessitat té d'allargar la peripècia durant un any? Per què no concentra més l'acció i així s'estalvia alguns passatges destensats, flàccids? M'imagino que el motiu és que Wells necessitava que l'any d'Odisseu a l'illa amb la bruixa coincidís amb l'any de Prendick a l'illa de Moreau.

I parlant de bruixes, llegint la novel·la no podem evitar pensar en *L'aprenent de bruixot* de Goethe i en el Pròsper de *La tempesta*, l'última obra de Shakespeare, que transcorre en una illa, amb la diferència que a la de Moreau els elements màgics es transmuten en científics. Perquè no oblidem que Wells es va formar a la Normal School of Science, i que va seguir el curs de T. H. Huxley, el principal apologeta de les teories darwinianes. I tampoc oblidem que el primer llibre que va publicar no va ser *La màquina del temps*, sinó *Textbook of Biology*. La teoria darwinista és molt present al llibre, sobretot pel desconcert que va provocar en els seus contemporanis i pel reajustament mental a què els va obligar. L'origen de *L'illa del doctor Moreau* va ser una controvèrsia científica lligada al darwinisme: la pràctica de la vivisecció animal, en aquella època molt estesa a la Gran Bretanya. Wells va començar el text com a pamflet animalista i va acabar convertint-se en la seva novel·la que conté el retrat més pessimista i desolador de l'espècie humana. Segurament, si Moreau és la quarta en discòrdia de les seves novel·les de la proto-ciència-ficció és per aquest final, pel lloc d'arribada, fosquíssim, pertorbador.

La llista d'influències s'allarga més i més. A banda dels palmaris, Frankenstein i Robinson Crusoe, Moreau s'aixeca sobre *Els viatges de Gulliver* i la vena satírica de Jonathan Swift, l'atac frontal a *El llibre de la jungla* de Kipling i el seu optimisme imperialista, el *Doctor Jekyll i Mr. Hyde* de Robert Louis Stevenson (el qual, en un primer esborrany, era tema de discussió entre Moreau i Prendick), l'*Utopia* de Thomas More, els llops de Thomas Hobbes, el *Barbablava* de Perrault, l'ambient dessacralitzador de l'època encarnat per Nietzsche... Tot un festí digne de Comus.

Wells és d'aquella categoria d'escriptors que mereixeria l'etiqueta creada per Walter Benjamin: l'avisador d'incendis. Pensem en Moreau i ens ve Mengele al cap. La ciència desfermada sota l'única guia ètica d'un ego inflammat. En l'aspecte concret que toca a Moreau, Wells, sense saber-ho, llança una advertència al nostre present, on la biotecnologia es troba en un punt molt més sofisticat que en la seva època. El debat transhumanista i les possibilitats posthumanistes són a l'ordre del dia. M'imagino que el que ens ve a dir Wells a través de la seva aventura insular és el mateix que van cantar

els Pixies el dia que es van llevar cabalistes i van compondre «Monkey Gone to Heaven». Deien: «If man is five, then the devil is six, and if the devil is six then God is seven. This monkey's gone to Heaven.» És evident, tothom ho sap i no hi ha discussió possible: per anar del 5 al 7 has de passar pel 6. O, dit d'una altra manera, l'home, per atènyer la divinitat, ha de passar pel diable. I, mentrestant, la mona ha anat al cel.

ALBERT PIJUAN